

különben ez az egyetlen megjegyzése a sorhoz; igaz, hogy Gyulaié még ennyi sem.¹² Ő csak a Széchenyi Könyvtárban található kéziratból említ egyetlen — igaz, hogy egész sornyi — eltérést, holott ez a kézirat szinte hemzseg a variánsoktól. A most tárgyalt sor azonban ott is így hangzik: „Mi zuhog, mint malom” stb.

A költemény sorsát ismerjük: a kéziratot a szerző Eötvös útján juttatta el Csengery Antalhoz, annak „Magyar Népkönyv”-e számára. Csengery továbbadta Keménynek, hogy azzal nyissa meg a Pesti Napló tárcarovatát. Miért, miért nem, a rovat mégsem ezzel, hanem Aranyaknak „A tetétleni halmon” című versével indult, s „A vén cigány” a következő — 1855-ös — évben jelent meg ugyanott (61. sz.), de már a *ma ismert szöveggel*. Hogy milyen körülmények között változott a kézirat „zuhog”-ja a nyomtatásban „zokog”-ra, az ma már megfejthetetlen. Könnyen lehet, hogy a két szó grafikumának kétségtelen hasonlósága tévesztette meg a nyomdai szedőt. Ilyesmire van is példánk a sőveg ~ főveg, vagy a mentő ~ nemtő szavunk esetében,¹³ s nyilván ezen alapult a „Bánk bán” több mint két évtizeddel ezelőtti színpadi és rádióelőadását követő „hasokra — haj kra” vitája is.¹⁴ De — ismétlem — ma már céltalan lenne a rideg, magyarázó értelem mérőőnját lebecsítani a szöveg mélyére (a vers hőfokán amúgy is megolvadna) és megváltoztatni azt, amit nemzedékek így tanultak meg és a köztudat is szentesített.¹⁵ Az irodalomtudománynak azonban tudomást kell venni róla.

A homályt növeli, hogy a vers megjelenésekor Vörösmarty, ha betegen is, de még élt, azonban nem tudunk róla, hogy észrevételt tett volna a mű e helyére.

Az előadottakat, persze halomra döntené, ha előkerülne a költeménynek a nyomdai kézírata a „zokog” szóval. De az nincs meg.

Úgy látszik Riedl figyelmét mindez elkerülte, különben feltétlenül kitért volna rá . . .

R. KOCSIS RÓZSA

KAZINCZY FERENC ÉS DUKAI TAKÁCS JUDIT LEVELEZÉSE

A Kazinczy év alkalmával nem érdektelen, ha említést teszünk a nagy irodalomszervező író és Dukai Takács¹ Judit dunántúli költőnő kapcsolatáról, levelezéséről.

Érdeemes figyelmet szentelnünk ennek az irodalomtörténeti mozzanatnak, mert Kazinczy és a költőnő levelezése nem található meg az eddig már kiadott Kazinczy levelezésben, noha ebben is több utalást láthatunk kapcsolatukra, egymáshoz intézett soraikra.

Mivel Kazinczy Ferenc és Takács Judit ismeretsége valószínűleg csak levelezésen alapult,² így annál érdekesebb a kiadásban eddig még meg nem jelent levelek közlése.

Kazinczy 1814-ben Döbrentei Gábor révén értesül a tizenkilencéves Takács Judit irodalmi működéséről. Erdélyi íróemberek: Döbrentei Gábor, az Erdélyi Múzeum szerkesztője meg Pataki Mózes a tanítványával, ifjabb Wesselényi Miklóssal olaszországi tanulmányútjukról hazafelé jövet meglátogatják barátaikat és költőismerőseiket: Kazinczyt, Kisfaludyt, Berzsenyit és Dukai Takács Juditot.

Döbrentei családja révén már régebből ismeri a költőnőt. Édesapja ugyanis a vasmegegyei Ujfaluban közel lakik Dukához, a Takács család otthonához. Olvasta Takács Judit verseit, sőt ő maga is episztólát ír a meglepően szép és ügyes verselőnek mutatkozó kezdőhöz.³ Tanulmányútjuk alkalmával így Dukára is ellátogatnak. A kor irodalmi szokásainak megfelelően „barátnéjukká” fogadják Takács Juditot, tegeznek, s az Ossziánból vett „Malvina” néven költőnővé avatják.

¹² A nagy kritikai kiadásban a sort meg sem említi, a most indult új kritikai kiadás első két kötete időrendben meg nem jutott el ideig.

¹³ Mindkettő a Calepinus szótár több évszázados sajtóhibája.

¹⁴ L. Galamb Sándor bírálatát a Bánk bán előadásról. *Magyarság*, 1936. márc. 17. — Erre Somlay Artur észrevételét: *Hajokra? Nem! Hasokra*. Pesti Napló, 1936. márc. 18. — Galamb Sándor válasza: *Hasokra? Nem! Hajokra*. *Magyarság*, 1936. márc. 19. — Bory István: *Hasokra vagy hajokra?* Pesti Napló 1936. márc. 22. — U. a.: *A Bánk bán egy vitás helyéhez*. It. 1940. 3. sz. 115–124. l.

¹⁵ „... ha talán sajtóhibának könyveljük is el a „zokog” szót — írja Komlós Aladár hozzám egyik levelében — a sor jobb így és megtartanám.”

¹ Vadász Norbert a Takács anyag legismertebb feldolgozója Takácsnak írja a költőnő nevét. Berzsenyi Dániel szintén cs-vel írja a Takács nevet. Pálóczi Horváth Adám Takácsnak, Kazinczy Takácsnak, cs-vel. A költőnő szintén cs-vel írja a nevét, saját kezeírásában fennmaradt önéletrajzában is. — MTA kézirat-tár 4-r 55. 190. p. — A korabeli nyomtatványokon Dukai Takács Judit szerepel. — MTA kézirat-tár 4-r 55. sz. 206. p. 235. p.

² Sem Kazinczy, sem a költőnő nem említi, hogy találkoztak volna.

³ Váczy János: *Kazinczy Ferenc levelezése*. Bp., 1902. XI. k. 288. p.

Széphalomra Döbrentei nélkül mennek az erdélyiek. Döbrentei levelében számol be barátjának, Kazinczynak a tanulmányút eseményeiről. 1814. szeptember 27-én írt levelében említést tesz Takács Juditról is.

„... A' két Poéta látogatása után egy ifjú Poetriát látogatánk meg — Dukába. Halhatatlanná leendő leánya az Éneknek, ha úgy a' mint kell cultiválódik... Munkájából mutatok majd helyeket...”⁴

Döbrenteiék elismerő látogatása valóban döntő Takács Judit életében. A történetek után bátorságot érez arra, hogy az irodalmi élet vezérénel, Kazinczynál levélben jelentkezék, és bírálatra elküldje verseit.

Takács Judit első levelét 1814. november 26-án írja Kazinczy Ferenchez. Nem közvetlenül, hanem ismerősének, Tatay Jánosnak Széphalomra írt levelében küldi.

A költőnőnek Kazinczyhoz intézett, s általunk közölt levelei — számszerint négy darab — megtalálhatók a Tudományos Akadémia kéziratárában.⁵

Kazinczy Tatay levelével együtt megkapja a költőnő sorait is. 1814. december 10-én értesíti erről barátját, Döbrenteit.⁶

„Tataynk egy tegnapi érkezett levelében panaszkodik hogy leveledet nem veheti. Ezt tudodra kellett adnom. — Azon borítékban vettem Malvinátoknak levelét is négy rendbeli verszetével. Az, melyet hozzád írt, legszebb versezete. Valóban ez a' Poetriánk, ha minden művei ilyenek, igen szép jelenés a' Magyar egen; Kis János és Berzsényi a' példányai. Némely soraiiban egészen ezeket lelem. — Felelnem kell neki, és örömmel fogok... Én a választ Tataynak küldöm...”

Kazinczy meg akarja ismerni a költőnő körülményeit. Több levelében részletes beszámolóra szólítja fel Döbrenteit.⁷ Barátja pontosan leírja Takács Judit helyzetét, megismerkedésüket, Wesselényiek látogatását Dukán, sőt a leány természetét, arcát is lefesti.⁸ Ekkor már Berzsényi — aki felesége Dukai Takács Zsuzsanna révén rokonságban áll a költőnővel — is Kazinczy pártfogásába ajánlja a verselő leányt: „... s méltó, hogy törekedésiben buzdítsuk, segítjük. Ajánlom kegyeidbe.”⁹

Kazinczy társasága örömmel fedezi fel a tehetséges és bájos Takács Juditot, mert az anyanyelvért vívott harci programjukba a költőnő működése jól beleillik. „Magyar Sapphót” akarnak belőle nevelni, s büszkék arra, hogy a semmiből most éledő magyar irodalomnak már költőnője is van. Takács Judit példáján keresztül kedvet akarnak adni a magyar nőknek, az anyanyelv letéteményeseinek a művelődésre, és arra, hogy a haza nyelvén neveljék gyermekeiket, az eljövendő hazafiakat. Kazinczyék köre a költőnőnek adott segítség révén a korabeli nőnevelés elmaradottsága ellen is küzdelmet folytat.

Ebben a korban ugyanis még a műveltebb leányt is csak olvasni tanítják meg, hogy az imádságos könyvét forgathassa, írni már nem, nehogy „szerelmes levelek firkálására” legyen alkalma. A tudományokkal foglalkozó nőszemélyt bolondnak tartják. E felfogás ellen harcolnak Kazinczyék, mikor jótanácsaikkal, könyvekkel, útmutatással halmozzák el a „poétriát”. Berzsényinek a „*Dukai Takách Judithoz*” c. episztolája pedig híressé teszi. Berzsényi fejtegette Takács Judit előtt, mert az szétépítette a női szellemet leláncoló előítéleteket, s magatartásával egy új kor új nőtipusának előhírnőkévé vált.

„... Te megboszúlva méltóságotokat
Kihágsz nemednek szűk korlátiból
Melyekbe zárva tartja vad nemem!
Kihágsz s mérészen fényesb útra térsz...”
(Berzsényi: *Dukai Takách Judithoz*).

A költőtársak lehetőséget és tért adnak Takács Juditnak. Döbrentei éppen Kazinczy tanácsára 1815-ban az „Erdélyi Múzeumban” megjelenteti a költőnő egyik versét is.¹⁰ Kazinczy 1815. január 10-én írja Döbrenteiének: „... Azon darabjai közül, melyeket Dudi nekem küldte, a' hozzád-írt verszet érdemli leginkább, és talán egyedül ez érdemli, hogy felvedd.”¹¹

Kazinczy nemcsak barátaihoz intézett leveleiben nyilatkozik Takács Juditról, hanem válaszol a költőnőnek is. A Takács Juditnak írt Kazinczy levél nyomára azonban sem a kiadott, sem a sajtó alatt levő Kazinczy levelezésben nem akadunk. Valószínű, hogy Kazinczy nem is

⁴ Váczy János i. m. XII. k. 115. p.

⁵ MTA kéziratár. M. Irod. Lev. 4/38/4 db 1814–1816. Levélmásolatok 4-r 11. sz. 1.

⁶ Váczy János i. m. XII. k. 251. p.

⁷ Váczy János i. m. XII. k. 251. p. 281. p.

⁸ Váczy János i. m. XII. k. 288–290. p.

⁹ Váczy János i. m. XII. k. 259. p.

¹⁰ Dukai Takács Judit: *Barátomhoz Erdélybe*. Erdélyi Múzeum. Kolozsvárott. 1815. évt. III. f.

¹¹ Váczy János i. m. XII. k. 317. p.

egy, hanem több levelet küld a költőnek, hiszen a kéziratban levő, Kazinczyhoz intézett négy darab Takács Judit levél erről tanúskodik. A Kazinczy levelek vagy elvesztek, vagy mint családi emlékek lappanganak.

Tény azonban, hogy Kazinczy 1815. január 12-én ezt írja Tataynak: „hogy a’ mi Dú-dink, — mert az az Izraelita név nem szépen hangzik, az Ossziáni pedig nagyon affectált — levelemet bizonyosan vehesse, *Tüged tisztek postummá*. Tedd bizonyossá szíves tiszteletem felől mind magát ötét, mind érdemes atyját, kinek ragyogó szerncséjét irígylem.”¹²

Kazinczy Dudinak beczi Juditot, és Tatay Jánosnak írt levelében küldi a költőhöz intézett válaszát is. 1815. február 9-én ismét megkérdezi Taraytól: „Vetted-e Malvinádhöz írt levelemet?”¹³

A Dukai Takács irodalmi hagyaték részint közgyűjteményeink kézírattáiraiban, másrészt a család leszármazottainál elszórtan található. A Takács hagyaték legismertebb feldolgozója eddig Vadász Norbert. Tanulmányában ismerteti a költő életét, munkásságát, és közli a verseit.¹⁴ Vadász a „*Dukai Takách Judit élete és munkái*” c. tanulmányában idéz Kazinczynak a költőhöz intézett leveléből.¹⁵

A Kazinczy levéldízet forrása Vadásznál is a költő saját kezeírásában megmaradt önéletrajza. Ebben ugyanis Takács Judit így ír:

„. . . Vég nélkül szerencsésse’ a poetai pályán bátorrá tette Ötet ama világszerte esme-
retes Nagy Kazinczynak levele, melyben néki’ a többek között ezt írja *ne rettegje’ a Kísasszony
azt a vadat, hogy’ a melly Leány, verset ír, nem lehet jó feleség jó anyja jó asszonya a háznak így
ítél a közönséges ember mindég*. — Ez néki isteni Szózat vala’ s egészen meg győzte Ötet arról
hogy kötelelességeinek minden megsértődése nélkül folytathatja a természet által neki felnyit-
tatott szentséges poetai ösvényt” . . .¹⁶

Az állítólagos Kazinczy levélből Vadász is csak az önéletrajzban megjelölt idézetet mutatja be.

Kazinczy bátorító levele valóban fordulópont a költő életében. A nagy eseményről 1815. február 18-án azonnal levélben számol be Döbrenteinek: „. . . a tulajdon szemeimnek is alig hittem, hogy nem csalatkozik, százszor is megnéztem levelét, de csak ugyan Kazinczy volt rajt . . . Kazinczy azt írta, hogy *nincs semmi rettenetesebb mint’ a fél valami egész erővel kell’ a tők letesség felé törekednünk*.”¹⁷

Judit pár napon belül, 1815. február 20-án válaszol Kazinczynak.¹⁸

„Nem vala még olly örömmel teljes napom mint a mellyen drága Tettes Úr szíves barátsággal írt levelével boldogítottam.”

Kazinczy levelében bizonyára tanácsokkal látta el a kezdőt, mert az a továbbiak folya-
mán megigéri, hogy nem viszi túlzásba az alkalmi versek költését.

Az alkalmi versek írása, élő személyek túlzott ünneplése a barokk rendiség világának kinövése ebben a korban. Takács Judit sok alkalmi jellegű verset ír, költészetének leggyengébb darabjai ezek. Kazinczy hibájára figyelmeztethette. A költő azért szabadkozik, hogy „. . . az alkalmassági darabokból már kifáradtam . . .” Kazinczy olvasmányai és társasága felől érdeklődhetett, mert Takács Judit felsorolja az olvasmányait és a Duka közelében lakó írókat. Levelét ígérettel zárja: „. . . *egy sz erővel fogok törekedni a tők letessé g felt*, hogy a nagy lelkektől a barátné nevet, ne csak elnyerhessem hanem meg is tudjam érdemelni.” (Lásd a Döbrenteinek küldött levélbe szövött Kazinczy idézetet.)

Egy hónap múlva Takács Judit Pataky Mózes haláláról értesíti Kazinczyt.¹⁹

Negyedizben 1816. június 28-án ír Széphalomra.²⁰ Levele elején köszönetet mond Ka-
zinczynak. „Vettem Tettes Táblabíró Úrnak hozzám írt s előttem megbecsülhetetlen sorait; . . .”

Kazinczy tehát másodikban is felelt Takács Juditnak.

A költő megírja Kazinczynak, hogy a franciaországi Dijonban állomásozó magyar katonaság tisztikarától személyét magasztaló verset kapott.

Tatay János kinyomatja Takács Juditnak „*A kesergő özvegy*” c. allegórikus költeményét, A vers eljut a Párizsban levő magyar katonákhoz is. Dijoni állomáshelyükről névtelen levél kíséretében nyomtatott verset küldenek a magyar irodalom fákláját vivő leány magasztalására.

... „Még nem jött el az érzésnek
Reggele Szépjeinknél,

¹² Váczy János i. m. XII. k. 325. p.

¹³ Váczy János i. m. XII. k. 386. p.

¹⁴ A kéziratban levő Dukai Takács versek nagy része Vadász Norbert tanulmányához kapcsolva jelenik meg először nyomtatásban.

¹⁵ Vadász Norbert: *Dukai Takách Judit élete és munkái*. Bp. 1909. 23. p.

¹⁶ MTA kéziratár Történ. 1–2-r 11. sz. (Saját kezeírás.)

¹⁷ MTA kéziratár M. Irod. Lev. 4-r 55. sz.

¹⁸, ¹⁹, ²⁰ MTA kéziratár M. Irod. Lev. 4/38.

Még nem nyílt ki az érzésnek
Rósája Hölgyeinknél
De Tenéked tündér Szűz
E kettő koszorút fűz.” . . .

(*Dukai Takács Judithoz*
Dionból 1815.)²¹

Horváth József Elek névtelen versben kigúnyolja a dijoni poéta rossz verssorait.²² Horváth szintén íróember, összeköttetésben áll Kazinczy körével, Takács Juditnak pedig régi barátja.

Judit megírja Kazinczynak, hogy válaszol Horváth József Eleknek, mert a dijoni poéta gúnyolásában a saját megalázását látja.²³ Olvasásra küldi a dijoni nyomtatványt és a kísérő levelet is.²⁴ Említést tesz még a keszthelyi Festetics kastélyban tett látogatásáról, s az ott felolvasott németnyelvű verséről.²⁵

Válaszol-e erre ismét Kazinczy? Feltehető. Döbrenteinek 1816. március 26-án ír a dijoni versről.²⁶

Tény, hogy Kazinczy Ferenc levelezésben állt Dukai Takács Judittal. Tény az is, hogy a költőné életében nagyjelentőségű esemény ez. Takács Judit megérti a kora haladó eszméit képviselő Kazinczyt, és hívévé szegődik. Haláláig tisztelője marad, mint ahogy önéletrajza is bizonyítja.

Festetics György 1817-ben a híres helikoni ünnepélyekre meghívja az írók nagy részét: Berzsényit, Pálóczi Horváthot, Kisfaludyt, Pázmándi Horváthot, Takács Juditot és másokat. Ebben az időben dúl a nyelvújítási harc. Kazinczy, a neológusok vezére hiányzik a keszthelyi kastély vendégkoszorújából. Berzsényi 1817. február 27-én keltezett levelében megírja Kazinczynak az ünnepély eseményeit. Keszthelyen, „a balatoni Weimarban” Takács Judit a legkedvesebb vendég. Elmondja Berzsényi azt is, hogy az orthológus vezér felesége, Kisfaludyné, Szegedy Róza hogyan sértette meg a bájos leányt. A továbbiak folyamán Berzsényi a májusban tartandó második találkozóra hívja Kazinczyt: „Melly szép lenne, ha Te akkor el jönnél! Mint repedezne a’ mi barna Malvinánk, s mily jó ízűn dohányozna a’ Te komor Bersenyid!”²⁷

Takács Judit a keszthelyi ünnepélyeken nyíltan a neológus eszme és Kazinczy mellett szavaz. 1818. április 10-én Horváth Adám meg is írja Kazinczynak: . . . „A’ mi betsületed’ védését illeti, arra nekem fő gondom van. Festeticnél helyre is hoztuk azt én és Takács Judith, . . .”²⁸

A Kazinczy kör levelezésében többször találkozunk még Takács Judit névvel. Kazinczy érdeklődik iránta, de már csak üdvözlőtüket küldik egymásnak. Takács Judit 1818-ban férjhez megy, s irodalmi működésének lényeges szakasza lezáródik.

Kazinczy szerepe a költőné életében figyelemreméltó. Kazinczy biztatása ad bátorságot Takács Juditnak, hogy szembefordulva az általános felfogással, nő léteire tehetségét fejlessze, és a magyar nyelv létjogosultságáért vívott harc korszakában az anyanyelv tisztelt művelőjévé váljon.

Lev. 4/38 (4 db 1814—1816) Levélmásolatok 4—r. 11 szám.

I.

Duka, 26. novemb. 1814.

Nagy érdemű tettes táblabíró úr! Reszketve de mégis nagy örömmel teljesítem szívemnek ezen kívánságát, hogy gyenge munkáimat mint hazám legelső tudósával közöljem; s valóban vétkesnek is tartanám magamat, ha ezen indulat eléggé nem uralkodnék szívemben. Fölfedezém ezen titkomat Berzsényi barátomnak s vérszerént való kedves atyámfiaának, a ki is bátorított s megerősített feltett czélomnak teljesítésében. Eléggé megvagyok győzöttetve a Tettes Úrnak nagy lelke felől s bizonyos vagyok benne hogy egy hazai lánynak szívből eredt verseit félre vetni nem fogja, ha nem a benne levő érdemeért is, legalább a szép szándékért jó kedvvel fogadja. Én a Tettes Úrnak kegyes pártfogásaiért, bölcs tanácsaiért s tetemes hibáimnak minden kegyelem nélkül való kitoröléséért alázatosan könyörgök, mely kegyességét mivel mással, mint elmémnek utóbb nyíltabb virágaival hálálhatom meg.

²¹ MTA kéziratár M. Irod. Lev. 4-r 55. sz. J. 230.

²² A *Dijonyi Poetára*. MTA kéziratár. 4-r 55. sz. J 232. p.

²³ Dukai Takács Judit: *Recensió A Dijonyi Poetára írt versekre*. 1816. MTA kéziratár 4-r 55. sz. J. 233.

²⁴ A *dijonyi nyomtatvány kísérő levele*. MTA kéziratár. M. Irod. Lev. 4/38.

²⁵ Dukai Takács Judit: *Die Hoffnung 1816*.

²⁶ Váczy János l. m. XI. k. 72. p.

²⁷ Váczy János: *Kazinczy Ferenc levelezése*, Bp. 1905. XV. k. 80. p.

²⁸ Váczy János: *Kazinczy Ferenc levelezése*. Bp. 1906. XVI. k. 3. p.

Az alacsony lelkek ellenem keltek s kárhoztatják bennem a természeti talentomnak gyakorlását; de én inkább szeretem édes hazámat mint az ő tetszésöket. Csányi Sofie, a kiről itt egy darabom vagyon, Vas — Vármegyénknek egy szép kis Asszonya volt, a kit már csaknem Hymen* küszöbéről s kedvese karjai közül ragadott el a halál; a többiekről úgy vélem, nem szükséges az én magyarázatom. Ha kedvet lelek a Tettes Úr előtt több munkáimmal is fogok udvarolni; magamat tovább is gratiajába ajánlom, s a Méltóságos grófnénak kezeit alázatosan csókolom.

II.

Duka, Februar 20-án 1815.

Nem vala még olly örömmel teljes napom mint a mellyen drága Tettes Úr' szíves barátsággal írt levelével boldogítottam.

Oh miért nincsenek az örömnök elegendő szavai, hogy érzéseimet, s szíves hálámat ki tudnám annak a nagy léleknek elejébe önteni, a ki engemet, hozzá csak parányit, barátnéjának fogadott. Meg van már az én jutalmam, mosolyogva szenvedek minden méltatlan vádat a pórnéptől, az ő tetszésöket megnyerni soha nem volt kívánságom. — Döbrentei igen sajnálja hozzám írt levelében, hogy nem tehettem meg a Tettes Úrnál tiszteletét; Septemberben, hogy nálunk szerencsém volt hozzájuk, úgy volt a feltétel, hogy együtt fog ő báró Wesselényivel Széphalomra utazni, de kétség kívül valami ellenkező elválasztotta őket egymástól. Azon szíves intések, melyeket nekem adni méltóztatott szentnek tetszenek előttem s bizonyára reményem is foganatát; az alkalmatossági darabokból már kifáradtam, mivel hogy verselni kezdtem, mindig azt írtam; még akkor magamnak érző s teremő lelkem nem volt, nem is olvastam semmit mást Horváth Adam' Holmi-enél. Igenis, Döbrentei barátom küldött nekem könyveket: Iedgét, Salist, Ossiant, Klopstock' ódait, Mathissont; kedves bátyámtól Berzenyitől kaptam Goéthét; még nem valék szerencsés látni, törekedni fogok hogy olvashassam. Tatay s Horváth Elek barátaim vagynak hozzám legközelebb, Berzenyi is csak egy jónapi járó földnyire lakik hozzám, ezek olly jó szívű barátok hogy a jobb könyvekről gondkodnak számomra. Én itt ismét Hazámhoz írt verseimet bátorodom közleni; Döbrentei ebben változtatást kíván s örömmel teszem kívánságát, mert még erre is reá illik halhatatlan Pásztori' mondása mellyet nekem írni méltóztatott. Édes Atyámnak* mély tiszteletét alázatosan jelentem, a Méltóságos grófnénak kezeit csókolom, drága Tettes Úrnak barátságába, melly felől eléggé megvagyok győződve, magamat tovább is ajánlom; egész erővel fogok törekedni a tökéletesség felé, hogy a nagy lelkektől a barátné nevet ne csak elnyerhessem hanem megis tudjam érdemelni.

III.

Duka, 6^a Martius 1815.

Szomoruan s könnyek között fogok az íráshoz s könnyeznek vélem minden barátim s minden hiv hazafiak, kik szerencsések voltak ismerni a mi elhunyt kedves Pataky barátunkat, s tudják, kit vesztettünk. Valóban az ő megérettsége, szép talentoma igen sokat ígért s hazánk nagyot vesztett el benne.

Bizonyos vagyok, hogy a Tettes Úrnak Virtusokkal telt nagy lelke érzékeny fájdalommal vette e gyászos esetet, azért bátorodom szíves részvételemet kiönteni; enyhül a fájdalom ha magát kitörheti szűk mellünkéből. Oh vagy talán a Tettes Úrnak ez által ismét újra felszágatom sebeit, de lehetetlen hogy elrejtsem könnyeimet. Oh hogy mindig a jobbaknak kell a fatum' játékainak lenni; gyakran végig hasítja a villám a hasznos tölgnyt s a túskebokor épen marad mellette. Nyugodjanak hamvai; már vissza nem hozhatjuk őt, a barátságunk s tiszteletnek adóját lefizettük iránta.

Hogy Septemberben nálunk volt báró Wesselényivel s Döbrenteivel, írtam hozzá is akkor hevenyében, elküldöttem neki, de már mint beteg úgy vette, s Döbrentei írta hogy ő nem is láthatta mert beteg ágyában elkeveredett. Mióta halálának híret vettem, azt gondolom, hogy akkor a jövendőlésnek lelke én-belém szállott, ime elküldöm méltóztatásék olvasni.

Elküldöm azt is mellyet most írtam midőn a szomorú hír felől tudósítottam.

Megküldöm drága Tettes Úrnak Horváth Elek barátom' verseit, mellyeket a mult esztendő' végén küldte hozzám. Édes Atyámnak mély tiszteletét alázatosan jelentem, a Mélt. grófné' kezeit csókolom s magamat megbecsülhetetlen gratiajukba ajánlom. Éljen a Tettes Úr boldogul és sokáig, ne hogy édes hazánkat még sokkal mélyebb s kipótolhatatlanabb gyász kövesse.

U. I. Ma vettem egy igen furcsa levelet, a melyben ugyan vagynak szép útmutatások s követésre méltók, de mindazonáltal leginkább csak az jön ki belőle, hogy jobb volna ha verse-

* A levélmásolatban „Anyámnak” szerepel. Lehetetlen, mert édesanyja 1811-ben meghalt.

immel elhallgatnék, mert ha igen eltalál bennem hatalmazni a gazdasszonyosság fog csorbulást szenvedni. Én azonban csak a Tettes Úrnak becses leveléhez tartom magamat s' az lesz mindig támaszkodó oszlopom; ha embereket rágalmaznék s kártyáznék, mint némely más asszonyokat és kisasszonyokat látok, akkor lehetnék, de ha szünóráimba verseket írok, nem lehetek. Éljen a Tettes Úr fris egészségben.

IV.

Duka Junius 28-án 1816.

Tettes Tábla Bíró Úrban helyeztetett szinte gyermeki nagy bizodalmam, az a Szíves ösztön hogy valamint a gyermek, akár öröm, akár nehézség érje, fut azzal imádott atyjának elejébe, én is minden örömeimnek árját viszontagságaimmal együtt, csak egyedül drága Tettes Úrnak zsámolyához teszem le.

Vettem Tettes Táblabíró Úrnak hozzám írt s előttem megbecsülhetlen sorait; boldogság nekem attól csak egy betűt is látnom a kit Magát országok, népek csodálnak, s ez nekem olly rózsakötél, a melly egész életemet által fogja világitani.

Bátorkodom ismét gyenge elmém' gyümölcseiből udvarolni; azzal a valóságos nyomtatvánnyal együtt, a melyet én a Tettes Magyar tiszti kartól ezen ide zárt név nélkül való levéllel kaptam. En mingyárt feleltem reá, de a késedelmes bécsi könyvnyomtató ezen csekélységet is majd egy fertály esztendeig tartóztatta, s akkor is csaknem minden rendet hibákkal töltött meg. A dijoni nyomtatvány' megjelenését követte ezen csúfolódó mocskos pasquillus, a melyet én recensealtam, nem haragra indúlt passióból azért, hogy az engem magasztalót gúnyolja, és engem is le—aláz s azután ismét idéetlen dicséretével akar megvakítani, épen nem, hanem csak azért, hogy miért olly alacsony hangon s mért nem annak az igaz utján s valóságos okokkal jött elő, részint pedig azért, hogy gondoltam az illy elme-élesítés egy olly kezdőnek mint én, nem fog ártani, s a folyó írásban is egy kis gyakorlás gyanánt szolgál. Juniusban egy hetet Zala-Vármegyében levő jászágocszámon töltöttem, azzal a feltétellel, hogy még ott leszek Fő—tisztelendő Ruszek Apát Úrnak tiszteletére megyek Keszthelyre. Úrnapján épen azon tájban értem oda, midőn a Ceremónia már elkezdődött, s a templomból kijöttek a grófi kastélyig; a Veszprémi püspök ő méltósága azon a tájon járván, ott tartotta a solennitást, én az ablaknál néztem a fogadóból, s Mélt. gróf Festetics László reám látott s valaki megmondá neki nevemet, tüstént értem küldötte a prefectust és a fiscalist, hogy addig el ne menjenek még velek nem megyek. Megjelentem tehát édes atyámmal együtt; a gróf mindjárt verseket kérdezett, s szerencsémre némely kis darabocskáim velem voltak s mingyárt udvarolhattam neki. A grófné született herczeg-Asszony; Magyarúl nem tudván ezen kis német versemet, a melyet itt alázatosan közlök s legelső zsenyéim, olly kegyesen fogadta, hogy még az asztalnál sem tette le, s olly szíves leereszkedéssel viseltetett hozzám, hogy az egészségemért ivott. A táblánál is olly szerencsés voltam hogy a Mélt. gróf mellett s a püspökhöz által-ellenben ültem; ebéd után négy kocsival lementünk a Balatonhoz hajóközni, és ott egész estve-feléig mulattunk; énnekem szerencsém volt mind menet mind jövet a gróffal, a Mélt. püspökkel és főtisztelendő Ruszek Apát Úrral egy kocsin ülni. Illy gyönyörűséggel töltöttem az egész napot, s most annak boldog emlékével mulatom magamat hogy olly jeles férfiaknak társaságában lehettem. Édes atyámnak buzgó tiszteletét jelentem, a grófné ő Nagyságának kezéit forrón csókolom, drága Tettes táblabíró Úrnak pedig könyörgök, hogy nagyon becsült gratiájában megtartani tovább is méltóztassék.